

**Ph.d., Dr. Altin SHEGANI*, Drnt. Ylli PJETËRNIKAJ*,
Drnt. Valbona NANO***

PROVAT ATIPIKE

HYRJJE

Dhënia e drejtësisë është një nga principet, bazat e shtetit të së drejtës dhe atij ligjor. Ky fenomen, i cili ka karakter moral e shoqëror, në mënyrë indirekte edhe politik, por mbi të gjitha ka karakter juridik, i është atribuar gjykatës si subjekti më i rëndësishëm i procesit civil. Në këtë fenomen veprojnë me efektivitetin e përcaktuar në ligj, parimet e së drejtës materiale dhe parimet e së drejtës procedurale.

Nëse do t'i referohemi termit proces civil, kuptojmë, se si çdo proces edhe ai civil ka një fillim dhe një fund juridik. Fillimi është akti procedural i padisë e cila shënon juridikisht fillimin e procedimit civil, ndërsa vendimi perfundimtar (i formës së prerë) është akti procedural që i jep fund procesit civil. Ky proces mund të ndahet në nënprocese, por të gjitha janë pjesë e së tërës, e nënbashkësi të një bashkësie të madhe, funksioni i të cilave është unik, zgjidhja e mosmarrveshjes dhe dhënia e drejtësisë. Në këtë proces një nga nënproceset më të rëndësishëm është procesi i të provuarit. Qëllimi i këtij nënprocesi është që t'i mundësojë gjykatës rindërtimin e mosmarrveshjes¹, vlerësimin ligjor të saj, e cila përfaqëson në vetvete një mozaik faktesh², në funksion të realizimit të detyrës ekzistenciale të saj. Për realizimin e këtij qëllimi legjislacioni procedural civil³ ofron institutin

* Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Drejtësisë; e-mail: altin_shegani@yahoo.com.

* Magjistrat, Shkolla e Magjistraturës, e-mail: ylli_1987@live.com.

* Juriste, Ambasada Franceze, valbona.nano@diplomatie.gouv.fr.

¹ Rindërtimi i mosmarrveshjes është një process i vështirë me vlera determinante për dhënien e drejtësisë sepse i gjithë procesi gjyqësor ka karakter historik.

² Definicioni i faktit është dhënë në nenin 7 të Kodit të Procedurës Civile, sipas të cilit: "Fakt quhet çdo sjellje e njeriut, ngjarje shoqërore ose fenomen i natyrës, të cilit ligji i ngarkon një pasojë juridike".

³Kodi i procedurës civile miratuar me ligjin nr.8116, datë 29.3.1996,botuar në fletoren zyrtare nr .9datë 12.03.1996 ,në vijim k.pr.c

juridik të provës, si një burim, nga i cili rrjedhin të dhëna për ekzistencën ose mosekzistencën e fakteve.

Mund të ndodhë që gjatë shqyrtimit gjyqësor para gjykatës të paraqiten prova determinante për zgjidhjen e çeshjes, por që as burimi dhe as modaliteti nuk është parashikuar në ligj. Në doktrinen juridike prova të tilla janë pagëzuar më termin “*prova atipike*”. Një term i tillë është në përputhje me parimet e taksativitetit dhe tipizimit të provave, në frymën e të cilëve është ndërtuar instituti juridik i provës. Kjo është një indicje hipotetike, por me vlera teorike dhe praktike, e cila meriton një vëmendje të madhe, pasi kuptimi i qartë i saj bën të mundur respektimin e të drejtave subjektive të subjekteve, të cilave ato u përkasin⁴. Prova atipike në doktrinën shqiptare nuk ka gjetur vëmendjen e duhur, madje edhe jurisprudenca është e çalë pasi në asnjë rast, në asnjë vendim gjyqësor nuk janë përmendur. Rëndësia e madhe e tyre, tërhoqi interesin tonë, për t’i trajtuar ato duke dhënë një kontribut sado modest në këtë drejtim. Ky punim trajton kuptimin e provave atipike, ligjshmërinë e tyre në proces si dhe disa nga llojet e tyre.

1. KUPTIMI I PROVËS ATIPIKE

Përpara se të trajtojmë kuptimin e provës atipike, po paraqesim një ekspozë të shkurtër të kuptimit të përgjithshëm të proves dhe prezantojmë disa elementë që lidhen me të. Kodi i procedurës civile nuk lë hapësirë për debate lidhur me kuptimin e provës pasi jep vetë një përkufizim të tillë: “Provat janë të dhëna që merrën në formën e caktuar në kodin e procedurës civile dhe që shërbejnë për të vërtetuar ose rrëzuar pretendimet ose prapësimet e palëve ose pjesëmarrësve të tjerë në proces”⁵.

Ky përkufizim nënkupton kryerjen e të gjitha veprimeve nga gjykata dhe palët, me qëllim që të vërtetohet ose rrëzohet një fakt i pretenduar nga palët në procesin gjyqësor⁶. Kjo veprimtari përfshin: paraqitjen e provave, propozimin e palëve për marrjen e provave, vendimin e gjykatës se cilat prova do të merren, paraqitjen e provave nga ana e palëve, marrjen e tyre nga gjykata kur pala e ka të pamundur t’i sigurojë ato dhe vlerësimin e provave.

⁴ Prova është zemra e një procesi gjyqësor, ku vlera e tyre del në pah sidomos në rastin kur ato mungojnë, kurse provat atipike janë të papranueshme në proces.

⁵ Shih nenin 11 të Kodit të Procedurës Civile

⁶ Shih Alqiviadh Lamani “Procedura Civile e Republikës Popullore të Shqipërisë” Tiranë 1962 fq 117

Në procesin gjyqësor, gjykata duhet të kërkojë nga palët që ato të paraqesin prova për çdo fakt nga i cili varet zhvillimi i procesit ose marrja e ndonjë vendimi gjatë këtij procesi.

Madje K.pr.c në fuqi kondicionon paraqitjen e kërkesëpadisë, ndër të tjera me faktin se ajo duhet të përmbajë edhe tregimin e fakteve, rrethanave, dokumentave, mjeteve të tjera provuese dhe të së drejtës mbi të cilat mbështetet kërkitimi. Nëse kërkesëpadia nuk plotëson këtë kusht atëherë, gjykata ia kthen paditësit atë me qëllim që t'a plotësojë. Pra siç shihet paditësi duhet të paraqesë disa prova që në momentin e paraqitjes së kërkesëpadisë⁷.

Në rrethin e të dhënave që konsiderohet provë nuk përfshihet çdo e dhënë. Vetëm të dhënat që plotësojnë tre kushtet e përmendura më poshtë mund të kenë vlerën e provës:

- Të dhënat duhet të rrjedhin nga një burim i përcaktuar në k.pr.c
- Të dhënat duhet të merrën në formën e caktuar në k.pr.c
- Të dhënat duhet të kenë lidhje me faktet mbi të cilat palët mbështesin pretendimet ose prapësimet e tyre dhe të administrohen me vendim të ndërmjetën në seancë gjyqësore

Procesi gjyqësor është riprodhim i një mosmarrveshjeje që ka lindur më përpara. Shkalla e riprodhimit të mosmarrveshjes së ngjarë varet kryesisht nga mundësia e palëve për të riprodhuar elementët thelbësorë të saj, me anë të provave të paraqitura⁸. Kur thuhet “për të riprodhuar elementët thelbësorë të saj”, merren parasysh ata elementë që e riprodhojnë ngjarjen në tiparet e saj qenësore, pa të cilët ose pa njërin prej tyre, ngjarja nuk mund të riprodhohet, mbetet e pa vërtetuar dhe si rrjedhojë nuk mund të merret parasysh nga gjykata.

Me anë të verifikimit e ballafaqimit të provave të paraqitura nga palët, gjykata grumbullon dhe vlerëson materialin faktik. Në bazë të kësaj gjendjeje faktike që konstaton gjatë procesit gjyqësor, gjykata zbaton normën juridike. Vendimi i gjykatës është rezultat i raportit midis kësaj gjendjeje faktike të konstatuar dhe normës juridike të zbatuar. Procesi gjyqësor është në radhë të parë një proces njohjeje. Kjo njohje e rrethanave të ngjarjes

⁷ Shih nenin 154 dhe 154/a të K.Pr.C

⁸Shih Faik Brestofsci “E drejta procedurale civile” ribotim i 4 ,fq, 232

arrihet nëpërmjet njohjes racionale dhe asaj empirike, që janë dy shkallët e njohjes⁹.

Faktet që kanë qenë objekt i të provuarit gjykata i merr për bazë në dhënien e vendimit, vetëm kur ato janë paraqitur me saktësi gjatë procesit. Në këtë rast bindja e gjykatës përbën themelin nga varet marrja e vendimit për bazueshmerinë e kërkesëpadisë. Për të formuar bindjen e saj gjykata duhet të marrë parasysh si argumentet që flasin për ekzistencën e një fakti ashtu edhe argumentet që flasin për mosekzistencën e tij. Procesi provues realizohet me anë të tre elementeve përbërës: 1. objekti të provës; 2. provave gjyqësore; dhe 3. procesit të vërtetimit gjyqësor.

1. Objekt prove janë ato fakte juridike, vërtetësinë e të cilave duhet ta zgjidhë gjykata, si kusht për dhënien e një vendimi të drejtë.
2. Provat gjyqësore janë mjetet e parashikuara në ligj për konstatimin e të dhënave faktike dhe përcaktimin e vërtetësisë së fakteve juridike që përbëjnë objektin e provës.
3. Proçesi i vërtetimit gjyqësor është konstatimi i objektit të provës si element i parë i njohjes gjyqësore, me anë të provave gjyqësore si element i dytë.

Të lidhura me këto, elementë të tjerë në proçedimin provues janë nocionet e fuqisë provuese, argumentave provuese barra e provës.

Fuqia provuese (*nervus probationis*) e mjetit të provës është aftësia e një prove për të krijuar bindjen tek gjykata për vërtetësinë apo pavërtetësinë e faktit. Argumentet provuese janë përfundimet e dala lidhur me përmbajtjen dhe cilësinë e të dhënave të dala nga mjete provues. Barra e provës (*onus probandi*) është përcaktimi i palës në proces, e cila duhet të provojë faktin e pretenduar me mjetet provuese.¹⁰ Vendimi gjyqësor i dhënë nga gjykata, në thelb pasqyron të vërtetën procesuale, e cila të paktën parimisht supozohet se përputhet me të vërtetën objektive. Çmuarja e provave i shërben, pikërisht këtij qëllimi.

⁹ Këto dy metoda të njohjes janë të lidhura e të ndërvarura me njëra tjetrën. Në procesin gjyqësor njohja racionale është më kryesorja jo vetëm për faktin se nëpërmjet saj arrihet të zbulohet brendia, thelbi i sendeve dhe fenomenëve, por edhe nga fakti se në të shumtën e rastëve gjykata njihet me faktet që i përkasin të shkuarës. Njohja empirike bëhet vetëm për rrethana që ekzistojnë gjatë zhvillimit të procesit gjyqësor, që kanë mbetur në gjëndjen e mëparshme si p.sh vendet që shërbejnë për këqyrje

¹⁰Shih Faik Brestofsci “E drejta procedurale civile” ribotim i 4 ,fq, 238

Pasi paraqitëm në mënyrë të shkurtër kuptimin e përgjithshëm të provës, në vijim ndalemi në objektivin e këtij punimi, tek prova atipike. Me qëllim që të bëhet një analizë efikase e kësaj kategorie provash është e nevojshme që të japim një definicion lidhur me to sepse vetëm duke ditur se kush do të konsiderohet provë atipike ne mund të hulumtojmë problemet që i karakterizojnë ato dhe të jemi në gjendje që të përcaktojmë “një kurë” për t'i zgjidhur këto probleme në përputhje me parimin e kushtetueshmërisë dhe të ligjshmërisë, i cili në vetvete përbën frymën e një sistemi ligjor. Paraprakisht mund të themi që provat atipike janë **prova “të ndryshme” nga modelet ligjore të parashikuara nga legjislacioni procedural civil.”**

Gjithashtu është e rëndësishme dhe madje e domosdoshme që të shqyrtojmë më në thellësi këtë koncept dhe për këtë na vijnë në ndihmë përcaktimet që kanë bërë autorë të ndryshëm. Kështu *Michele Taruffo*¹¹ thekson që “atipikja” ka si pikë referimi si mjetin e provës, i cili nuk përfshihet në “katalogun kodistik”, ashtu edhe mënyrën e mundshme të përvetësimit të mjeteve të hetimit, që janë të ndryshme nga ato të modelit legal¹². Ndërsa *Tarzia*, një tjetër autor i rëndësishëm i sferës juridike italiane bën një ndarje të provave atipike në tre kategori¹³:

- A- Prova të reja të vëndosura si pasojë e progreseve shkencore
- B- Prova tendencialisht zëvendësuese të atyre në fuqi e të parashikuara në kod
- C- Prova të mbledhura në një “tjetër” proces

Është e rëndësishme të evidentojmë edhe dallimin që propozon Michele Taruffo, sipas të cilit në lidhje me provën atipike dallojmë: (a) prova atipike, burimi i së cilës, që e bën atë të tillë, nuk disiplinohet nga sistemi ligjor dhe (b) prova atipike, modaliteti¹⁴ i së cilës, element ky që i jep provës cilësinë "atipike", është i padisiplinuar nga sistemi ligjor. Modaliteti është një element (procedurë) me të cilin bëhet i mundur marrja, zotërimi i proves. Megjithatë Taruffo, edhe pse bën dallimin mes këtyre tipologjive të provave atipike, i konsideron të dyja të pranueshme për procesin civil, mendim i cili nuk është mbështetur nga argumentët e sërviurura nga doktrina juridike. Një nga autorët që përfaqëson këtë rrymë doktrinale është *Montesano* i cili refuzon “atipiken”, procedura e së cilës në marrjen e

¹¹ Profesor i procedurës civile ne Itali dhe USA, autor i shumë veprave me rëndësi ligjore, politike dhe sociale.

¹²TARUFFO M. Prove atipiche e convincimento del giudice (Provat atipike dhe bindja e gjykatesit) 197.

¹³TARZIA Problemi del contraddittorio nell'istruzione probatoria civile (Problemet e kontradiktorit ne udhezimet probatore civile)1984.

¹⁴ Modaliteti është element (procedurë) me të cilin bëhet i mundur marrja, zotërimi i provës.

provave dëshmuese nuk parashikohet në ligj, sepse po të pranohej, sipas tij, do të thotë që t'i lejohet gjyqtarit të përdorë njohuritë e tij vetjake private për të ndërtuar fakte. Ky ndalim i parashikuar edhe nga legjislacioni procedural civil Italian, sanksionon që provë ose mjet provues do të jetë vetëm ajo që është marrë sipas një procedure të përcaktuar në ligj, pra “atipikja” i referohet burimit të provës dhe jo modalitetit të marrjes së provës¹⁵. Koncepti i atipikes, edhe nëse i referohet vetëm burimit të provës, përfshin tipologji kaq heterogjene, që me vështirësi mund të krijojnë një unitet, si për natyrën e ndryshme që i karakterizon, ashtu edhe për efikasitetin e ndryshëm. Me termin provë atipike i referohemi çdo burimi prove që nuk është i parashikuar në mënyre eksplicite si i tillë nga sistemi juridik, por duke observuar ndërkohe, që konkretisht koncepti i provës atipike artikullohet në situatat e mëposhtme:

- A- Përdorimi me qëllim provues i mjeteve të paparashikuara nga legjislacioni procedural civil, qofshin ato prova të reja apo prova zëvendësuese të provave normale tipike.
- B- Përdorimi me qëllim provues i mjeteve të parashikuara nga legjislacioni procedural civil por të destinuar për një qëllim tjetër (p.sh. sentencë/vendim, ekspertize, sjellje procedurale që përdoren si mënyrë bindjeje).
- C- Përdorimi me qëllime provuese i mjeteve të parashikuara nga ligji për të njëjtin qëllim, por të përmbledhura në një “seli” tjetër, ndryshe nga ajo në të cilën janë shqyrtuar (prova të marra, të mbledhura në një tjetër proces).

Ky definicion i vetëm, edhe pse i larmishëm, bën të mundur që principet eventuale të përpunuara në këtë materie të jenë të aplikueshme në çdo kategori të provës atipike.

2. RRUGA HISTORIKE E EVOLUCIONIT DOKTRINOR NË LIDHJE ME PROVAT ATIPIKE NË PROCESIN CIVIL

Në Shqipëri nuk mund të flasim për aspekte historike të provave atipike, pasi ajo është akoma një institut i patrajtuar. Si rrjedhim, në trajtimin e aspekteve historike mund t'i referohemi vendeve të tjera, e në veçanti doktrinës

¹⁵MONTESANO Le “prove atipiche” nelle “presunzioni” e negli “argomenti” del giudice civile(Provat atipike ne prezumimet dhe ne argumentet e gjykatesit civil)

italiane. Doktrina e huaj procedurale e formuar, më përpara¹⁶, në fillimet e saj, kishte si qëllim trajtimin e problematikave të mundshme të provave atipike, edhe pse ajo nuk i trajtonte si institut juridik më vete, por si elemente të afta për të integruar bindjen e gjykatësit me të vërtetën, si dhe të dhëna në fakt anormale në krahasim me listën taksative të mjeteve të provës që palët kishin në dispozicion për të "luftuar" në arenën gjyqsore. Në këtë sens provat atipike konsideroheshin si elemente bindjeje për të zgjidhur një mosmarreveshje tjetër, ndryshe nga ajo që është marrë si pikë referimi. Me kalimin e kohës shumë autorë kanë futur këtë rast të dhënë në kampin e prezumimeve të thjeshta, karakteri atipik i të cilave dukej i aftë t'i përvetësonte¹⁷. Formulimi i parë i qartë¹⁸ i principit jotaksativ të mjeteve të provës është dhënë nga dy përfaqësues të rëndësishëm të doktrinës jurisprudenciale italiane: *Lessona* dhe *Mortara*:

Lessona konsideron të pranueshme provat atipike në procesin gjyqësor dhe kjo si relacion me faktin që sistemi procedural i epokës nuk duhet të konsiderohet si një sistem i mbyllur provash duke konsideruar prova vetem ato që parashikon ligji procedural¹⁹.

Në të njëjtën linjë mendimi është edhe *Mortara*, i cili, i shtyrë nga mungesa e pranisë së normave ndaluese në kodin e procedurës civile Italian të vitit 1865, deklaron për herë të parë përdorimin në procesin civil të provave të pakodifikuara²⁰.

Asnjëri nga të dy autorët e përmendur më sipër nuk përcakton një kriter specifik për të vërtetuar (identifikim nominal) këto lloje provash, përveç referimit në kriterin e përgjithshëm të respektimit të kontradiktorialitetit në mbledhjen dhe marrjen e provave atipike.

Merita për përcaktimin për herë të parë të një kriteri, për përcaktimin e provave atipike dhe për krijimin e një kategorie autonome të provave atipike i takon profesor *Carnelutti*, i cili është shprehur në favor të përdorimit të kriterit të analogjisë. Sipas këtij kriteri, prova atipike duhet të përdoret si një "përtëritje" e provave tipike korrespondente (për karakteristikat dhe funksionet), kjo do të thotë se provave atipike mund t'u aplikohet një

¹⁶ E formuar sipas legjislacions procedurial civil të mëparshëm që ishte në fuqi në vendet ku ajo evoluonte, tendencialisht ndjekëse e principit të taksativitetit (parashikimit në mënyrë eksplicite në ligj) të mjeteve të provës.

¹⁷ Ashtu sikurse do vërehet në vijim, vetë fakti që gjurmet, shënjat e dhëna janë të karakterizuara nga një atipike e brendshme, do të jetë një nga argumentet që përdorin autorët që përkrahin pranimin e provave atipike në procesin gjyqësor.

¹⁸ Pavarësisht se një gjë e tillë në mënyrë indirekte, pasi ata e përqëndrojnë vëmendjen në paraqitjen e argumentave në lidhje me pranueshmërinë e tyre në procesin civil.

¹⁹ LESSONA Trattato delle prove in materia civile, Firenze, 1922

²⁰ MORTARA Commentario del codice e delle leggi di procedura civile, Milano, 1923

disipline legale duke u bazuar dhe marrë parasysh disiplinën legale që u aplikohet provave tipike²¹. Pranimi i provave atipike është mbështetur nga *Carnelutti* sipas bazeës së principit të bindjes së lirë të gjyqtarit.

Doktrina e mëvonshme, e viteve '70, nuk i kushton një vëmendje të veçantë problemeve lidhur me provat atipike, por kjo nuk do të se nuk është trajtuar fare prova atipike ,përkundrazi kemi dy tendenca të kundërta:

Nga njëra anë është *Cappelletti M.* që mbështet bindjen e lirë të gjykatësit për vlerësimin e provave atipike²². Nga ana tjetër *Laserra*, i cili mban një pozicion në pamje të parë më konservator, por që në të vërtetë është një mendim shumë i pasur dhe frytdhenës²³. *Laserra* mbron idenë që provat atipike mund të vlejné në procesin civil si prova me vlerë inferiore ne krahasim me provat tipike. Kjo do të thotë se i konsideron provat atipike si të dhëna të pamjaftueshme për të ndertuar të vetme një totalitet provues. E thënë ndryshe, nuk mund të përdoret nga gjykata si e vetmja bazë ku ajo mbështet vendimin. Kontributi i parë me shumë rëndësi në domenin e provave atipike i përket fillimit të viteve '80 nga autori *Taruffo M.*, sipas të cilit një rregullim, sistemim analitik dhe shpesh i rreptë i disa provave, prezente në të drejtën pozitive nuk demonstion një mospranim të provave atipike, por mund të derivojë një arsye për të menduar që ligjvenesit, duke i pranuar këto prova, nuk ka synuar t'i vëndosë në të njëjtin plan me provat tipike ,pra më ato të parashikuara në legjislacionin procedural, në kuptimin e plotë të fjalës²⁴. Doktrina e periudhës së mëvonshme ndjek dy rrugë të ndryshme: Një rrymë autorësh²⁵ që kanë tendencën të privojné provat atipike nga një autonomi vetjake jolegale në një kategori legale të provave të procesit civil (*Cavallone*) dhe një rrymë tjetër autorësh që pohojné rëndësinë e provave atipike në procesin gjyqësor. Në rrymën e dytë një nga protagonistët që ka luajtur një rol të rëndësishëm është *Montesano L.* që u ka atribuar provave atipike një vlerësim analog me argumentet e proves.

Këto të fundit, nuk janë prova të mirëfillta, por “mjete logjiko-kritike për të mbështetur provat tipike”²⁶. Sipas *Montesanos*, do të ishte më e arsyeshme që ligjvënësi të disiplinonte në mënyrë më të hollësishme dhe analitike cdo mjet të ri dhe atipik që ka vlerë prove, por ligjvënësi duhet të përcaktojë

²¹ CARNELUTTI Lezioni di diritto processuale civile, III, 2, Padova 1923

²² CAPPELLETTI La testimonianza della parte nel sistema dell'oralità, I, Milano, 1962

²³ LASERRA Critica delle cosiddette “prove innominate” in Giur. It., 1960.

²⁴ TARUFFO *op. ult. cit.* p. 397.

²⁵ Përfaqësuesi kryesor i kësaj rryme është *Cavallone*.

²⁶ MONTESANO *op. ult. cit.* p. 236

kushtet dhe limitet në të cilat këto mjete provuese mund te aplikohen. Në lidhje me këtë çështje, *Cavallone* propozon krahasimin e efikasitetit të provave atipike me gjurmët, shenjat e provave (provat indirekte) dhe me argumentin e provës²⁷. Përsa i përket shënjave të provave, Cavallone nënvizon faktin që prova atipike, si e paparashikuar nga kodi, mund të këtë objekt si verifikimin e një fakti primar ashtu edhe një fakti sekondar, ndërsa arsyetimi i supozuar (prova indirekte) lind nga një fakt sekondar për të arritur në faktin primar- kryesor. Pra ky hedh poshtë krahasimin e provës atipike me gjurmët e provave. *Cavallone* nuk është dakord as me krahasimin e provave atipike me argumentimin e provës, sepse gjykatësi, duke pasur në dispozicion dy prova që janë në kundërshtim me njëra-tjetrën, mund të synojë të vëndose duke u bazuar në provat atipike. Në këtë mënyrë, kjo e fundit do trasformohet në determinante dhe vendimtare për bindjen e gjykatësit kështu që nuk do të këtë më vleren e thjeshtë të një argumenti prove, nga i cili sigurisht nuk mund të varet vendimi i gjyqtarit.

Për të përfunduar, është e rëndësishme dhe e nevojshme të përmendim disa grupime autorësh, tendenca e të cilëve është të konsiderojnë provën atipike të ngjashme me kategorine e shenjave, gjurmëve të provës (prova indirekte). Ajo që nuk kanë të përbashkët është modaliteti, procedura me të cilën operojnë këto të fundit të cilat:

1. Nganjëherë janë në gjendje të themelojë në mënyrë autonome bindjen e gjykatësit²⁸
2. Nganjëherë në bashkëpunim me prezumime të tjera²⁹
3. Herë te tjera si një vlerë e thjeshtë forcëdhënëse për bindjen e gjykatësit³⁰

Me këtë arrijmë në konkluzionin që si në drejtësi edhe në doktrinat legislative mungon një trajtë e njëkuptimtë e mendimit juridik për provat atipike.

²⁷ CAVALLONE *Oralità e disciplina delle prove nella riforma del processo civile* in Riv. Dir. proc., 1984.

²⁸ Vendim i gjykatës së kasacionit të Italisë, 2 gusht 1969, nr.2913.

²⁹ Vendim i gjykatës së kasacionit të Italisë, 10 korrik 1965, nr.2728.

³⁰ Vendim i gjykatës së kasacionit të Italisë, 2 gusht 1969, nr.2913.

3. PROVAT ATIPIKE DHE LEGJISLACIONI NË FUQI NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË

Shoqëria njerëzore është një shoqëri dinamike ,në zhvillim permanent si nga forma ashtu edhe nga përmbajtja. Si rezultat i kësaj edhe mosmarrveshjet që lindin ndërmjet njerëzve janë gjithmonë në trajta më të ndërlikuara dhe si derivat i kësaj rastet që paraqiten para gjykatës janë gjithnjë e më të vështira për t'u zgjidhur ,nga ana e saj. Gjykata është e detyruar që t'i shqyrtojë këto çeshtje pasi ka detyrim ligjor që nuk mund të refuzojë të shqyrtojë dhe të japë vendime për çeshtjet që i paraqiten për shqyrtim, me arsyetimin se ligji mungon, nuk është i plotë, ka kundërthenie ose është i paqartë³¹. Mund të ndodhë që për zgjidhjen e një çeshtje gjykata e ka të vështirë për të dhënë një vendim pasi provat mbi të cilat bazohet vendimi të mos parashikohen në legjislacionin procedural. Arsyet për të cilat kjo mund të ndodhe janë të ndryshme ,por një nga më kryesoret është progresi në shkencë dhe në teknikë. Pyetja që lind natyrshëm është si do të veprojë gjykata në një rast të tillë?Gjykata vendimin e saj duhet ta bazojë në prova e në ligj.Parimi i ligjshmerisë është një nga parimet më rëndësishme të së drejtës dhe si i tillë duhet respektuar edhe në këtë rast. Legjislacioni procedural civil ka përcaktuar se provë është një e dhënë që merret në formën e parashikuar nga ligji dhe që vërteton ose rrezon pretendimet ose prapësimet e pjesëmarrsve në proces.³² Për më tepër, legjislacioni ynë ka parashikuar edhe llojet e provave duke mos lenë hapësirë për provat atipike³³. Kështu që gjykata nuk mund të marrë në konsideratë provat atipike, pasi në të kundërt do të kemi shkelje të parimit të sipërpërmendur³⁴. Siç shihet prova atipike nuk ploteson disa nga kushtet e përmendura më sipër. Kësisoj ajo nuk mund të përdoret nga gjykata për të bazuar vendimin e saj. E gjithë kjo është rrjedhoje e faktit që k.pr.c nuk përmban një dispozitë analoge me atë që përmban k.pr.p. Legjislacioni procedural penal percakton se kur kërkohet një provë që nuk rregullohet me ligj ,gjykata mund ta marrë në qoftë se ajo vlen për të vërtetuar faktet dhe nuk cenon lirinë e vullnetit të personit³⁵. Gjykata vendos për marrjen e provës pasi dëgjon palët mbi mënyrën e marrjes së saj.

³¹ Shih neni 1/2 të Kodit të Procedurës Civile.

³²Shih nenin 11 të Kodit Civil.

³³ Sipas K.Pr.C provat janë eksperti, dëshmitari, shkresat, këqyrja, eksperimenti dhe pohimi.

³⁴ Ne kemi theksuar që një e dhënë të jetë provë duhet që të plotësojë tre kushte : të rrjedhë nga një burim i përcaktuar në k.pr.c; të merret në mënyrën e caktuar në ligj dhe të këtë lidhje me çeshtjen dhe me vendim të gjykatës te administrohen ne proces. Siç shihet prova atipike nuk ploteson disa nga kushtet e përmendura më sipër.

³⁵ Shih nenin 151/2 të Kodit të Procedurës Penale.

Një dispozitë e tillë mungon në k.pr.c dhe kjo sjell mospranimin e provës atipike, por nuk është vetëm kjo pengesë që vepron ndaj provave atipike pasi mbi to veprojnë edhe pengesa konstitucionale. Pra, gjykata nuk mund ta mbështesë vendimin e saj në prova atipike.

Kushtetuta është ligji themelor i një shteti të së drejtës. Të gjitha ligjet dhe sistemi i së drejtës duhet të jetë në bazë dhe përzbatim të saj. Kushtetuta është niveli më i lartë i garancisë të së drejtave dhe lirive themelore të njeriut. E parë në këtë aspekt, të ndalemi dhe të trajtojmë çështjen nëse Kushtetuta përben apo jo pengesë për pranimin e provave atipike në procesin civil?

Në lidhje me këtë çështje në doktrinën juridike janë shfaqur mendime të ndryshme. Kështu Zappalà, mbron mendimin se provat atipike nuk duhen pranuar, në të kundërt do të çenonte të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Për të dhënë një shpjegim më të hollësishëm, ky autor merr në shqyrtim kushtetuten³⁶. Dispozitat e kushtetutës sigurojnë zbatimin dhe nevojën e ligjshmerisë, legalitetit në mekanizmat procedurale. Normat juridike në materien provuese janë “norma garancie”. Nga kjo rrjedh edhe mospranimi në procesin civil të provave atipike, duke qenë se janë të paparashikuara në mënyrë të shprehur nga ligji dhe për këtë arsye kanë mangësi të një discipline garantuese. Dimensioni i garancisë, na shtyn drejt një regjimi të legalitetit në materien e provimit në sensin që palët në proces duhet të jenë në dijeni se përmes çfare mjeteve vihen në përdorim nga gjyqtari, burimet e provave, në mënyrë që të evitohet mundësia që gjyqtari të dalë në përfundime dhe në vendime të bazuara në fakte që janë kauze e nje procesi mental vetjak, mbi formimin dhe kontrollin e te cilëve, mund të jenë të përjashtuara palët në proces. Mendojmë që analiza që bën ky autor është e vlefshme edhe për kushtetuten tonë. Kushtetuta jonë nuk favorizon pranimin e provave atipike. Kjo është e qartë, e një gjë e tillë shprehet në dispozitat e saj. Kushtetuta sanksionon se: “Kushdo ka të drejtë të kërkojë ndreqjen ose fshirjen e të dhënave të mbledhura në kundërshtim me ligjin.”³⁷ Në frymën e kësaj dispozite duhet të interpretohet edhe legjislacioni procedural civil. Kodi i procedurës civile sanksionon që provat janë të dhëna që merren në formën e parashikuar nga ligji dhe që vërtetojnë ose rrëzojnë pretendimet ose prapesimet e pjesmarrësve në proces. Kjo dispozitë duhet të interpretohet në lidhje me nenin 29 të k.pr.c, në të cilin thuhet që gjykata mbështet vendimin në provat e paraqitura nga palët. Nga interpretimi funksional i këtyre dispozitave rezulton që vendimi duhet të bazohet në prova. Tani, pyetja që

³⁶ ZAPPALA’ Il principio di tassatività dei mezzi di prova nel processo penale, 1982.

³⁷ Për më tepër shih nenin 35 të Kushtetutes së RSH, botim i QPZ, maj 2009.

lind është: a mund të kondiderohen provat atipike, prova në kuptimin që kërkon ligji? Përgjigjia e kësaj pyetjeje jepet nga vetë ligji i cili thekson që provat janë fakte që merren në formën e caktuar në ligj, në këtë aspekt provat atipike nuk janë prova pasi ligji nuk parashikon formen që duhet respektuar gjatë marrjes së tyre. Për më tepër që edhe burimi nga i cili rrjedhin nuk është parashikuar nga ligji. Nga analiza që bëme me sipër rezulton që ,nëse pranohen provat atipike atëhere kjo është në kundërshtim në dispozitat e mësipërme dhe jemi përpara të dhënave të mbledhura në kundërshtim me ligjin, e si rrjedhojë e kësaj kemi një proces antikushtetues.

4. DALLIMI I PROVAVE ATIPIKE NGA PROVAT E PALIGJSHME

Është e rëndësishme të nënvizohet dallimi mes provës atipike dhe asaj te paligjshmës pasi ato nuk janë e njëjta gjë. Në pamje të parë të krijohet ideja sikur bëhet fjalë për të njëjtën kategori provash por nuk është kështu, dallimet që do të nënvijëzojmë më poshtë e tregojnë një fakt të tillë. Në fillim po japim edhe njëherë përkufizimin e secilës prej tyre ,pasi kjo na ndihmon që të vëmë në dukje dallimet. që ekzistojnë mes tyre.

Prova atipike është ajo provë e paparashikuar nga sistemi juridik.

Prova e paligjshme është provë tipike, që na paraqitet kur jemi përballe shkeljes së një një norme ligjore³⁸.

Siç shihet nga përkufizimet provat janë të kategorivë të ndryshme.Provat e paligjshme janë prova tipike por janë marre në kundërshtim me ligjin. Ndërsa provat atipike nuk janë tipike pasi nuk janë parashikuar nga ligji. Këto dy tipologji provash kanë disa tipare të përbashkëta:

1. Të dyja këto lloje provash përmbajnë fakte,të dhëna që kanë lidhje me çështjen.
2. Në kuptimin që theksuam në çështjen e mësipërme provat atipike në një fare mënyre janë të paligjshme.

Megjithatë, prova e paligjshme si në rastin e mungesës së respektit total apo parcial të normës ligjore nuk është gjithnjë e pavlerë, pasi nëse kemi prova të tilla të përdorura nga gjykatat, pavarësisht se vendimi priset ,këto prova mund të përdoren prapë, por duke ndrequr të metat që përbënin shkelje ligjore³⁹. Ndërsa provat atipike nuk mund të përdoren pasi nuk janë të parashikuara nga ligji. Nga kjo dalim në përfundimin që në qoftë se një

³⁸ CAPPELLETTI *Efficacia di prove illegittimamente ammesse e comportamento delle parti* (in *Racc. di scritti in onore di A. C. Jemolo, II, Milano, 1963*).

³⁹DENTI *Interrogatorio formale di parte non legittimata a confessare in Giur. it.1960.*

sistem i bazuar në rregulla përjashtimi nuk arrin të imunizohet totalisht përballë provave të paligjshme, është e qartë që një sistem i tillë mundet, sigurisht, të hedhë poshtë provat atipike, të cilat në fakt nuk përbëjnë një anomali sikurse provat e paligjshme, pasi nuk prezantohen si mjete provuese për t'u vënë në përdorim kundër sistemit, por si mjete te paparashikuar nga skema e përgjithshme.

5. PROVA ATIPIKE DHE PROVA INDIREKTE, DALLIMET NDËRMJET TYRE

Një rëndësi të veçantë paraqet edhe dallimi ndërmjet provave atipike dhe atyre indirekte. Ky dallim ka vlera jo vetëm teorike por edhe praktike, e mbi të gjitha vlera shkencore pasi mund të përdoren nga ligjvënësi për të bërë modifikimet e duhura ligjore. Në fillim duhet të bejmë një përcaktim në lidhje me provat indirekte, i cili është në funksion të qëllimit të kësaj çështje, pasi vetëm në këtë mënyrë mendoj që evidentohen qartë dallimet që ekzistojnë ndërmjet tyre.

Provat indirekte ndahen në prova tipike dhe prova atipike, kjo në varësi të faktit nëse prova indirekte sjell të dhëna në lidhje me faktin kryesor, nëpërmjet burimeve të përcaktuara në kod apo nëpërmjet burimeve jo të përcaktuar në kod. Në rastin e fundit provat indirekte janë prova atipike. Në rastin e parë provat indirekte janë prova tipike, por që japin të dhëna që shërbejnë për të konstatuar një fakt jo drejtëpërsëdrejti, por në mënyrë indirekte. Kjo lloj prove është e aftë që nëpërmjet arsyetimit të krijojë dijen ose njohjen e ekzistencës së faktit, në përfytyrimin e gjyqtarit⁴⁰. Pra nga njohja e dy rethanave ose fakteve nëpërmjet provës indirekte, sipas arsyetimit logjik që lejon si deduktim, të përfitohet njohja e ekzistencës së faktit objekt i të provuarit, i cili zakonisht quhet prezumim i thjeshtë⁴¹. Provat indirekte mblidhen nga burime të ndryshme të parashikuara nga K.Pr.C siç janë dëshmia, pohimet e palëve, ekspertimi etj. Një fakt që ka vlerën e provës indirekte mund të nxirret nga një burim ose shumë burime.

Ndërsa në rastin e dytë provat atipike indirekte janë prova që nuk parashikohen nga sistemi juridik, pra nuk rrjedhin nga burime të parashikuara nga ligji, por që japin të dhëna që shërbejnë për të konstatuar

⁴⁰ D. Siracusano, *Diretto Processuale Penale*, nuova ediz 200, Giuffrè editore, Vol. Primo, La prova diretta e gli indizi.

⁴¹ Shih Dhimitër Lara “Koment mbi Kodin e Procedurës Penale” Pjesa e parë, Tiranë 2010 Fq 503.

një fakt jo drejtpërsëdrejti por indirekt. Provat indirekte japin të dhëna në mënyrë të tërthortë për faktet kryesore, ndërsa provat atipike mund të japin të dhëna drejtpërdrejt për faktet kryesore por këto nuk merren parasysh pasi burimi i tyre nuk është parashikuar në ligj.

6. LLOJET E PROVAVE ATIPIKE

Llojet e provave atipike janë të shumta, pasi të dhënat që mund të plotësojnë kushtet që theksohen në definicionin e mësipërm janë të shumta, por vëmendja jonë do të përqendrohet tek dy lloje:

- a) Prova materiale
- b) Prova indirekte

6.1 Provat Materiale

Jetojmë në një botë të mbushur me objekte materiale ku veprimet e njerëzve, kryesisht, kanë për objekt, objektet materiale, rëndësia e të cilave në jetën njerëzore është e padiskutueshme. Bota evulon, zhvillohet si rezultat i bashkëveprimit të objekteve me njëra-tjetrën, ndërveprim i cili përbën edhe thelbin e jetës. Si rezultat i këtij ndërveprimi të objekteve formohen ato që nga pikëpamja kriminalistike quhen gjurmë. Nga ana tjetër këto objekte materiale morën rëndësi të veçantë juridike në momentin kur njerëzit filluan që t'i përvetësojnë duke çuar në lindjen e një instituti shumë të rëndësishëm juridik atij të pronësisë.

Një nga ligjet themelore të natyrës është ligji i kundërveprimit, sipas të cilit secili objekt material vepron mbi tjetrin me aq force sa ky i fundit vepron mbi të. Si rezultat i këtij kundërveprimi (kontakti) tek sendet pasqyrohen gjurmët e njëri-tjetrit dhe këto gjurmë në të ardhmen do të përbëjnë rolin e rrëfyesit për objektin që e ka shkaktuar atë. Njerëzit pavarësisht se kanë një ekzistencë subjektive, kanë edhe një ekzistencë materiale, kështu që edhe mbi këta shtrin efektet e tij ligji për të cilin folëm më lart. Njeriu i përdor të gjitha objektet materiale të botës në funksion të interesave të tij dhe për të kuptuar sjelljet e tij duhet që të shikojmë objektet mbi të cilët vepron.

Në momentin kur njerëzit hyjnë në një marrëdhënie, kjo marrëdhënie e ka një objekt të caktuar si një nga elementet e saj, i cili mund të jetë material ose jo. Megjithatë një gjë është e sigurt, se këto marrëdhënie shoqërore kanë ndikimin, lënë gjurmët e tyre në objektet materiale të realitetit objektiv. Nga

një pikëpamje e caktuar mosmarrëveshjet ndërmjet njerëzve janë një nga llojet e marrëdhënieve shoqërore, e rrjedhimisht ato kanë ndikimin e tyre në objektet materiale ose për më tepër mund të jenë objekt i tyre. Prandaj për ta zgjidhur mosmarrëveshjen në mënyrë të drejtë një ndihmesë të madhe na japin këto objekte materiale dhe në këtë rast ato marrin një rëndësi juridike në një aspekt tjetër siç është aspekti procedural.

Në literaturën juridike këto objekte materiale që luajnë rolin e tregimtarit “të heshtur” quhen prova materiale. Kështu që është e nevojshme të përkufizojmë provat materiale sepse vetëm në këtë mënyrë arrijmë të përcaktojmë rrethin e objekteve materiale që konsiderohen prova materiale si dhe kushtet që duhet të plotësojnë për tu konsideruar si të tilla.

Autorë të ndryshëm kanë pasur në fokusin e tyre dhënien e një përkufizimi në lidhje me provat materiale, një ndër ta është edhe Stavri Çeço. Ai jep këtë definicion; “Provat materiale janë sendet e realitetit objektiv që shërbejnë si mjet për vërtetimin e rrethanave që kanë rëndësi për çështjen”⁴².

Nga përcaktimi i mësipërm i provës materiale del qartë se një send që të shërbejë si provë duhet që të ketë lidhje patjetër me çështjen në gjykim dhe të shërbejë si mjet për vërtetimin e fakteve që kanë rëndësi për çështjen.

Kuptimi i sendit si provë materiale ndryshon nga kuptimi i sendit si objekt padie ose i kundrapadisë ose i të drejtës subjektive të pronësisë. Ndërsa *sendi si provë materiale* vërteton një rrethanë, një fakt që ka të bëjë me zgjidhjen e çështjes në gjykim (si p.sh mbi fajësinë e bashkëshortëve në zgjidhjen e martesës, mbi përkatësinë e një marrëdhënieje juridike etj), sendi *si objekt i padisë* është ai mbi të cilin përqëndrohen pretendimet ose prapësimet e pjesmarrësve në procesin gjyqësor civil. Kurse *sendet si objekt pronësie* janë çdo gjë që mund të përbëjë objekt pronësie.⁴³ Si rrjedhim, bashkësia e sendeve që përbëjnë provë materiale është më e ngushtë se bashkësia e sendeve që përbëjnë objekt pronësie, pasi kodi civil konsideron send edhe “çdo energji tjetër naryrore”, pra objekt pronësie janë edhe sendet e padukshme, jomateriale. Kjo kategori sendesh nuk mund të shërbejë si provë materiale e si përfundim themi që bashkësia e sendeve si provë materiale është pjesë e bashkësisë materiale.

Nga analiza që bëmë më sipër u evidentua në mënyrë të qartë rëndësia që kanë provat materiale si mjete provuese të fakteve dhe rrethanave që kanë rëndësi për çështjen.

⁴²Stavri çeço E drejta procedurale civile e RPSSH, shtëpia botuese librit universitar, fq 107.

⁴³ Për më tepër shih nenin 141 të kodit civil.

Rëndësia e tyre është e madhe, por ato nuk mund të japin frutet e tyre në procesin civil, pasi ato nuk plotësojnë kushtet e përmendura më sipër për t'u klasifikuar si provë.

Në lidhje me burimin, prova materiale nuk ka një burim të parashikuar në k.pr.c, pasi ai ka parashikuar në mënyrë taksative burimet prej nga derivojnë provat dhe asnjë nga këta nuk është ai i provës materiale. Në lidhje me modalitetin dhe procedurën gjithashtu k.pr.c nuk ka bërë një parashikim të tillë, kështu që prova materiale në kuptimin procedural civil nuk përbën provë.

Nëse ne analizojmë k.pr.c, në pamje të parë të krijohet përshtypja se ky kod i parashikon provat materiale dhe kjo vjen si rezultat të një interpretimi të gabuar që i bëhet nenit 223 të k.pr.c, i cili sanksionon marrjen e provave tek të tretët. Sipas këtij neni gjykata, me kërkesen e palës së interesuar, mund të urdhërojë palën tjetër ose një person të tretë që nuk merr pjesë në çështje, të paraqesë në gjykim një dokument ose një send tjetër, kur çmohet e nevojshme prej saj. Në këtë rast bëhet fjalë për paraqitjen e sendeve përpara gjykatës dhe jo për prove materiale, pra për një veprim që kryhet, dorëzimi në gjykatë i sendeve nga personat e tretë.

Në një situatë të tillë ndodhemi edhe në rastin e këqyrjes. Në këtë rast gjykata kur e çmon të nevojshme që një person ose një send të këqyren drejtpërdrejt prej saj, kryesisht ose me kërkesën e palëve, vendos që të bëhet këqyrja me ose pa ekspert. Por në këtë rast, pavarësisht se mund të këqyren sende, nuk ndodhemi përpara provës materiale sepse këqyrja është një mjet provues i veçantë me anë të të cilit gjykata ka mundësi të marrë dëgjime për gjëndjen dhe cilësinë e personave dhe të sendeve, madje ky mjet provues ka një karakter të *sui generis*, pasi përdoret edhe si veprim hetimor, ndërsa provat materiale nuk kanë një karakter të tillë. Një dallim i tillë tregohet qartë tek k.pr.p, i cili ka parashikuar provat materiale në një nen të veçantë (neni 187), ndërsa këqyrjen e ka parashikuar si mjet për kërkimin e provës (neni 198-202). Pra në këto nene shprehet qartë se provat materiale janë sende, objekte materiale, ndërsa këqyrja është veprim procedural ku gjykata merr njohuri për fakte dhe rrethana që kanë rëndësi për zgjidhjen e çështjes.

Pra në të dyja këto raste, si në rastin e marrjes së provave nga një person i tretë (edhe në këtë rast kemi të bëjmë me një veprim dhe jo me një send) edhe në rastin e këqyrjes nuk kemi të bëjmë me prova materiale, pasi provat materiale janë një mjet i veçantë provues, por që në legjislacionin tonë procedural një mjet i tillë provues nuk njihet.

Është e vlefshme të bëhet dallimi edhe ndërmjet provave materiale dhe dokumentave. Thamë që provat materiale janë sende të ndryshme që në pamjen e jashtme, me cilësitë dhe shenjat e veçanta të tyre mund të vërtetojë fakte të caktuara që kanë rëndësi për zgjidhjen e një konflikti midis palëve (p.sh si provë materiale mund të shërbejë gruri në konfliktet për kualitetin e këtyre sendeve).⁴⁴

Si provë materiale janë edhe dokumentat (provat shkresore), por jo për përmbajtjen e tyre, por për pamjen e tyre të jashtme i tillë mund të jetë rasti i fallsifikimit material të tij, mënyra e të shkruarit, e përdorur, të gërvishurat dhe të shuarat.

Nga ana tjetër midis provës materiale dhe provës shkresore ka edhe një ndryshim tjetër dhe ky është: se prova shkresore është e zëvendësueshme, kurse prova materiale është e pazëvendësueshme (dokumenti si provë shkresore mund të zëvendësohet me një kopje, ndërsa dokumenti si provë materiale nuk mund të zëvendësohet).⁴⁴ Pra siç shihet provat materiale nuk parashikohen në legjislacionin procedural si provë e veçantë.

6.2 Provat indirekte

Në doktrinën juridike provat janë kategorizuar në kategori të ndryshme duke iu referuar kriterëve të ndryshme. Një nga këto kategori është ndarja e provave në prova direkte dhe indirekte dhe kriteri që përdoret në këtë rast është mënyra e formimit të provave. Kështu në këtë aspekt, prova direkte quajtmë ato prova të cilat dalin nga burimi i parë (i tillë është rasti kur kemi në proces thëniet e deshmitarit që e ka parë ngjarjen me sy, shkresa zyrtare origjinale, këqyrja e vendit ku ka ndodhur ngjarja) e thënë ndryshe, janë ato prova që kanë për objekt vetë faktin që duhet të provohet dmth atë fakt që në mënyrë të drejtpërdrejtë është i rëndësishëm për gjykimin. Nga kjo pikëpamje është provë direkte, qoftë prova që ofron gjykatës perceptimin e vetë faktit që deshirohet të provohet, qoftë ajo që i paraqitet gjykatës një përfaqësim të aftë të vetë të këtij fakti.⁴⁵ Ndërsa prova indirekte janë ato prova ku lidhja midis faktit që kërkohet të provohet dhe provës nuk është i drejtëpërdrejtë por i tërthortë. Pra prova indirekte janë provat që shërbejnë për të konstatuar një fakt jo drejtëpërsëdrejti, por tërthorazi. Siç shihet prova indirekte ka për objekt një fakt nga i cili mund të nxirret logjikisht fakti i rëndësishëm për gjykimin dhe që kërkohet të provohet.⁴⁶

⁴⁴Alqiviadh Lamani Procedura civile e RPSSH, Tiranë 1962, fq 151.

⁴⁵Shih Alban Brati Procedura civile, Botimet Dudaj, Tiranë 2005, fq292.

⁴⁶Shih Alqiviadh Lamani Procedura civile e Republik[s popullore të Shqip[ris], Tiran[1962, fq 117.

6.2.1 Karakteristikat e provës indirekte

Qëllimi i kësaj pjesë është analiza më në hollësi e provave indirekte, pasi vëtem me anë të një analize të tillë ne mund të kuptojmë natyrën e tyre, tiparet, karakteristikat që ato mbartin.

Gjykata e mbështet vendimin e saj si në provat direkte ashtu edhe në ato indirekte, kur nga analiza kritike e tyre mund të arrihet në një zgjidhje të sigurtë. Rindërtimi i ngjarjes që ka ndodhur në të shkuarën në bazë të provave indirekte duhet të jetë aq i sigurt sa të përjashtojë çdo mundësi tjetër të arsyeshme. Provat indirekte janë fakte të njohura dhe të sigurta prej të cilave mund të vertetohet ekzistenca e një fakti të panjohur. Ato duhen që të interpretohen në mënyrë që të përjashtohet çdo alternative tjetër⁴⁷. Mund të ndodhe që një fakt i sigurt të rrjedhë vetëm nga një provë, por gjithashtu mund të ndodhë që nga një provë indirekte të rrjedhin dy ose më shumë fakte të panjohura alternative. Nga ajo që thamë në këtë paragraf arrijmë tek një karakteristike shumë e rëndësishme që **konsiston në atë që nga një provë indirekte rrjedhin dy ose më shumë fakte të panjohur**, kjo gjë nuk ndodh tek prova direkte.

Një nga veçoritë më karakteristike të provave indirekte është edhe **karakteri i tyre ikushtezuar**, kjo veçori është e pandarë nga veçoria që përmendëm me sipër. Provat indirekte mund të interpretohen në mënyra të ndryshme. *Së pari* kjo lidhje mund të paraqitet në formën e pasojës së ngjarjes. *Së dyti* fakti provë indirekte mund të paraqitet si shkak për ngjarjen. *Së treti* fakti dhe prova indirekte mund të kenë një shkak të përbashkët⁴⁸.

Provat indirekte në një proces gjyqësor mund të jenë determinante në zgjidhjen në favor të njëres apo tjetrës palë, të çështjes dhe kjo pasi provat kryesore mund të jenë të pakta në atë rast. Kështu që është e rëndësishme që të analizohet legaliteti i tyre, parashikueshmëria e tyre në legjislacion. Duke marrë në konsideratë karakteristikat e provave indirekte ku ndër to më i rëndësishëm është karakteri i kushtëzuar del si nevojë që legjislacioni duhet të parashikojë rregulla lidhur me provat indirekte sepse vetëm në këtë mënyrë shmanget arbitriteti në procesin civil dhe njëkohësisht mbrohen edhe të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Një gjë të tillë legjislacioni procedural civil nuk e ka bërë, pasi në kodin e K.Pr.C nuk gjëndet një dispozitë e tillë, e cila do të ishte analoge me dispozitën 152 paragrafi 2 të

⁴⁷ Shih Halim Islami, Artan Hoxha, Ilir Panda “Procedura Penale” Sh.B “Botimet Morava” Tiranë 2007, fq 328.

⁴⁸Po aty.

K.Pr.P ku sanksionohet që ekzistenca e një fakti nuk mund të nxirret nga indicjet përveç kur këto janë të rëndësishme të sakta dhe në përputhje me njëra - tjetrën. Sipas kësaj dispozite prova indirekte duhet të plotësojë 3 kushte

1. Të jetë e rëndësishme për zgjidhjen e çështjes
2. Të jenë të sakta
3. Në përputhje me njëra-tjetrën

Këto karakteristika janë rrjedhojë logjike e karakterit të provave indirekte ku në shumë raste nga prova indirekte rrjedhin dy ose më shumë fakte të panjohura alternative. Pikërisht për këtë është e nevojshme që pasi të shqyrtohet me kujdes secila nga provat indirekte të vertetohet se, në përputhje dhe në unitet me njëra tjetrën, ato përcaktojnë një fakt të vetëm që përjashton dykuptimësinë e provave indirekte të veçanta. Provat indirekte vertetojnë fakte të veçanta të ngjarjes. Kur kemi prova indirekte nuk mjafton vetëm vertetësia e tyre por edhe siguria se prova indirekte ka lidhje me ngjarjen.

Si provë indirekte mund të jetë çdo fakt në qoftë se ai ose së bashku me të dhëna të tjera mund të shërbejë si mjet për të konstatuar të vërtetën. Nuk janë provë indirekte karakteristikat negative të personalitetit të palëve. Gjithashtu nuk është provë indirekte qëndrimet e palëve gjatë procesit gjyqësor.

Provat indirekte mbliidhen nga burime të ndryshme të parashikuara nga K.Pr.C siç janë dëshmia, pohimet e palëve, ekspertimi etj. Një fakt që ka vlerën e provës indirekte mund të nxirret nga një burim ose shumë burime ku nëse do ta ilustronim me një shembull do të thoshim: Dëshmitari për ato që deklaroi në gjyq nuk i ka parë me sy apo dëgjuar vetë por i ka mësuar vetë nga pala ndergjyqëse apo nga pala e tretë, dëshmitari deklaroi se nuk ka qënë i pranishëm kur paditësi i ka dorëzuar sendin të paditurit por këtë fakt e ka mësuar nga paditësi ose i padituri.

Pavarësisht se K.Pr.C nuk ka parashikuar një dispozitë analoge të ngjashme me atë të parashikuar nga K.Pr.P rëndësia e secilës është mjaft e evidente nga analiza e bërë më sipër, në disa nene ka legjetimuar provën indirekte i tillë është neni 233 pika b i K.Pr.C i cili ka përcaktuar se quhet fillim prove me shpresë çdo shpresë që rrjedh nga ai kundrejt të cilit drejtohet kërkimi dhe nga përmbajtja e së cilës del se fakti i pretenduar është pothuajse i vertetë. Nga përmbajtja e këtij neni del qartë se në këtë rast kemi të bëjmë me një provë indirekte dhe në këtë rast burimi i saj është shpresë. Por edhe neni

234 K.Pr.C ka parashikuar se kur njëra nga palët kontraktuese pretendon se veprimi juridik është kryer vetem në dukje pa pasur qellim që palët të krijojnë pasoja juridike ose për të mbuluar një veprim juridik të cilin palët e kanë dashur, prova me dëshmitarë lejohet në rastet kur ka provë me shkresë të lëshuar nga pala tjetër ose deklarime të bëra prej kësaj përpara institucioneve shtetërore nga të cilat bëhet e besueshme se veprimi juridik kryhet vetëm në dukje. Edhe nga përmbajtja e këtij neni del qartë se kemi të bëjmë me një provë indirekte. Pavarësisht se nga përcaktimet që ka bërë K.Pr.C mendoj që do të ishte më efikase sikur legjislatori të bënte një plotësim të këtyre dispozitave me dispozita të tjera, analoge të me dispozitën e K.Pr.P e parashikuara për këtë aspekt.

KONKLUZIONE

Shoqëria njerëzore karakterizohet nga dinamizmi dhe evoulimi. Marrëdhëniet shoqërore pësojnë ndryshime të vazhdueshme, si nga cilësia ashtu edhe nga sasia. Legjislacioni gjithmonë duhet të përshtatet me këto ndryshime, t'i ligjërojë ato. Kjo kërkon që ligjet të ndryshojnë, të azhurnohen, të plotësojnë dispozita të reja. Arsyet se pse ligji nuk parashikon forma të reja të marrëdhënieve shoqërore janë dy.

- Së pari padijenja relative e fakteve
- Së dyti papërcaktueshmëria relative e qëllimit

Padijenja relative e faktit do të thotë që sa herë që miratohet një ligj për rregullimin e një situate të caktuar, pavarësisht përpjekjeve, është e pamundur të jemi absolutisht të sigurtë se ligji do të parashikojë të gjitha çështjet e ngjashme me situatën e parashikuar nga ligji. Pra në një situatë të nevojshme mund të dalin fakte apo kombinime të mudshme apo dhe prova apo dhe zhvillime shkencore që e bëjnë të pamundur që ligji të rregullojë plotësisht situatën e nevojshme.

Papërcaktueshmëria relative e qëllimit është e lidhur me arsyen e parë dhe do të thotë se për një ligjvënës është e pamundur të parashikojë saktë zhvillimet e nevojshme në shoqëri, dhe për pasojë është e vështirë të sigurojë mënyrën më të mirë për të rregulluar të gjitha situatat e reja që mund të lindin dhe për të cilat kërkohet aplikimi i ligjeve ekzistuese. Një normë që mund të dalë në vtin X për një qëllim të caktuar, mund të bëhet e papërdorshme për atë qëllim si rezultat i ndryshimeve.

Në raste të tilla kur e drejta nuk është e qartë për shkak të teksturës së hapur ose padijenisë relative të fakteve dhe të papërcaktueshmërisë relative të qëllimit, gjyqtarit i duhet të përdorë dikrecionin e tij dhe të interpretojë legjislacionin ekzistues me qëllim që t'i japë zgjidhje çështjes, por ky diskrecion mund të çojë në zgjidhje të gabuara kështu që është më efektive ndryshimi i legjislacionit.

Në këtë aspekt edhe legjislacioni procedural civil ka nevojë për ndryshime dhe plotësime. Mendoj që ndryshimet dhe plotësimet në kuadrin e provave duhet të përqëndrohen në këto drejtime:

- Gjatë këtij punimi analizuam një kategori të rëndësishme siç janë provat indirekte. Por që ato të mund të përdoren nga gjykata si bazë për vendimin e tyre duhet të parashikohen në ligj. Legjislacioni procedural civil nuk ka parashikuar as burimin e këtyre provave dhe as procedurën për marrjen e tyre. Duke qenë se situatat që paraqiten para gjykatës janë të larmishme mendoj se do të ishte më efektive parashikimi i tyre si prova nga k.pr.c, pasi një gjë e tillë ndihmon në zbulimin e të vertetës.
- Gjithashtu observuam edhe provat atipike, për të cilat legjislacioni procedural civil nuk bën asnjë parashikim. Imagjiloni sikur zbulimi i të vertetës do të varej nga një provë atipike pasi mund të ndodhë që të ketë mungesë provash të tjera. Kjo tregon pikërisht rëndësinë që ka parashikimi nga legjislacioni i kësaj katëgorie, duke parashikuar burimin ose një mënyrë për marrjen e tyre.
- Duke qenë se sendet bashkëshoqërojnë veprimet e njeriut, ato janë në disa raste determinante në dhenien e njohurive për këto veprime, por duke qenë se kjo provë nuk është parashikuar as si burim dhe as si modalitet atëherë kjo nuk mund të merret nga gjykata si provë. Nisur nga kjo mendojmë që mosparashikimi i tyre përbën një mangesi të legjislacionit.

**Ph.D., Dr. Altin SHEGANI*, Drnt. Ylli PJETËRNIKAJ*,
Drnt. Valbona NANO***

THE ATYPICAL EVIDENCE

SUMMARY

Administration of justice is one of the principles and foundations of the state of law. This phenomenon, of a moral and social nature, indirectly even political, and above all of a juridical character, is attributed to the court as the most important subject during a civil process. In this process, operate with the effectivity provided by the law, the principles of material and procedural law.

The civil process, like any other process has a legal beginning and ending. It might be divided in other small processes, constituting part of the whole, and being subelements of a bigger structure, which function is unique and consists on the resolution of the dispute and distribution of justice. During this process, one of the most important stages is that of proving, aiming at providing to the court the reconstruction of the dispute, its legal evaluation, which represents in itself an assembly of facts, to the function of exercising its existential duty.

In accomplishment of this objective, the procedural civil law provides the juridical institute of evidence, as a source, from which, derive information whether in a given set of circumstances the claimed facts are present or not. It might happen that during the judicial examination, the court be faced with evidence having a determinant role in the resolution of the dispute, which are not explicitly provided for by the law. In the juridical doctrine they are known as “atypical evidence”.

This term complies with the principle of taxativity of evidence, under which is constituted the juridical institute of evidence. It is an hypothetical inference, but having theoretical and practical value, which deserves high interest because its right understanding ensures the respect of the subjective rights of the party they belong to. In the albanian doctrine the atypical evidence have not found the adequate treatment and even the jurisprudence is deficient because they are not mentioned in any case, in any judicial decision. Due to their relevance, we consider them as an interesting point on which to give our modest academic contribution. The paper aims at presenting the meaning of atypical evidence, their legality during a court proceeding and some of their types.

* University of Tirana, Faculty of Law; e-mail: altin_shegani@yahoo.com.

* Magjistrat, Magistrate School, e-mail: ylli_1987@live.com.

* Lawyer, French Embassy, valbona.nano@diplomatie.gouv.fr.